

УДК 343.13

DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.94.3.47>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ПРАВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ СТОРІН КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Щиголь О.В.,

*доктор філософії в галузі права, адвокат,
академік галузевого відділення «Юриспруденція та право»*

Української технологічної академії

ORCID: 0000-0001-8860-4463

e-mail: oleg.shchigol@ukr.net

Щиголь О.В. Актуальні питання забезпечення рівності прав та можливостей сторін кримінального провадження на стадії досудового розслідування.

У статті досліджуються теоретичні та практичні аспекти забезпечення рівності прав і можливостей сторін кримінального провадження на стадії досудового розслідування. Обґрунтовано, що дотримання процесуального балансу є невід'ємною умовою реалізації принципу змагальності та досягнення завдань, визначених статтею 2 Кримінального процесуального кодексу України.

Доведено, що права підозрюваного, його захисників і законних представників є обмеженими як змістовно (порівняно з правами сторони обвинувачення), так і темпорально – їх реалізація здійснюється в умовах обмеженого часу. Більш того, в окремих випадках сторона обвинувачення, реалізуючи свої повноваження, додатково звужує можливості участі сторони захисту, що негативно впливає на дотримання засад змагальності та рівності сторін. У кримінальному провадженні сторона захисту починає діяти після набуття особою процесуального статусу підозрюваного, при цьому момент її появи безпосередньо залежить від сторони обвинувачення – саме слідчий, дізнавач (за погодженням), прокурор повідомляє особі про підозру, затримує її за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, складає повідомлення про підозру та вживає заходів для його вручення. До цього моменту сторона обвинувачення самостійно збирає та перевіряє докази за відсутності часових обмежень і процесуальної протидії. Щодо сторони захисту, її участь на стадії досудового розслідування детермінована процесуальними строками, встановленими частиною третьою статті 219 Кримінального процесуального кодексу України.

Разом із цим окреслено випадки, за яких сторона захисту фактично усувається від дієвої участі у досудовому розслідуванні, зокрема внаслідок повідомлення про його завершення одразу або через незначний час після повідомлення про підозру. Зазначене породжує ризик односторонності досудового розслідування, ставить під сумнів його повноту та об'єктивність, а також негативно впливає на здатність підозрюваного, його захисників та законних представників своєчасно сформулювати правову позицію, зібрати докази та загалом ефективно реалізувати право на захист.

З метою гарантування права сторони захисту на достатній та необхідний час для участі на стадії досудового розслідування, сформульовано пропозиції щодо вдосконалення кримінального процесуального законодавства України.

Ключові слова: сторони кримінального провадження, досудове розслідування, рівність сторін, рівність прав, рівність можливостей, баланс сторін обвинувачення та захисту.

Shchyhol O.V. Current issues of ensuring equality of rights and opportunities of parties to criminal proceedings at the pre-trial investigation stage.

The article examines theoretical and practical aspects of ensuring equality of rights and opportunities of parties to criminal proceedings at the pre-trial investigation stage. The author substantiates the idea that maintaining procedural balance is essential for implementing the adversarial principle and achieving the objectives of criminal proceedings as defined in Article 2 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

It is demonstrated that the rights of suspects, their lawyers and legal representatives are substantively and temporally limited compared to the rights of prosecution. Furthermore, in certain cases, the

prosecution may restrict the defence's ability to participate effectively in the proceedings while acting within the scope of its statutory powers, thereby undermining the principles of adversariality and equality of arms.

The study reveals that the defence only becomes procedurally active once a person has acquired suspect status, and that the timing of this participation depends directly on the prosecution. Specifically, it is the investigator, inquiry officer (subject to approval) or prosecutor who issues the notice of suspicion, detains the individual suspected of committing a criminal offence, prepares the notice of suspicion, and ensures its delivery. Prior to this, the prosecution independently collects and verifies evidence with no meaningful time constraints or procedural opposition. In contrast, the defence's participation at the pre-trial stage is determined by procedural time limits, particularly those established by Part 3 of Article 219 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

The article outlines situations in which the defence is effectively prevented from meaningfully participating in the pre-trial investigation. This is particularly the case when the investigation is completed and the relevant notice is issued immediately or shortly after the suspect is identified. Such a practice increases the risk of a one-sided investigation, calling into question its completeness and objectivity. It also negatively impacts the ability of suspects, defence counsel, and legal representatives to formulate a legal position promptly, gather evidence, and exercise their right to defence effectively.

In order to guarantee the defence's right to sufficient time to participate in the pre-trial investigation, the author proposes amending Ukraine's criminal procedural legislation.

Key words: parties to criminal proceedings, pre-trial investigation, equality of arms, equality of rights, equality of opportunities, balance between prosecution and defence.

Постановка проблеми. Кримінальний процес традиційно розглядається крізь призму протистояння сторони обвинувачення (та, за наявності, потерпілого, його представника, законного представника), з одного боку, і сторони захисту, з іншого боку. У доктрині та юридичній практиці усталеним є положення про те, що вирішення кримінально-правового конфлікту має ґрунтуватися на засадах змагальності й рівності, які передбачають створення належних умов для всіх учасників кримінального провадження щодо здійснення своїх прав, формування та обстоювання правових позицій. Лише забезпечивши справедливий баланс на всіх рівнях кримінальної процесуальної діяльності можливо дотриматися належної правової процедури (*fair procedure* – у європейській системі права, *due process* – в американській системі права) та, як наслідок, досягнути завдань, визначених статтею 2 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України). [1]

Водночас в окремих випадках сторона обвинувачення нормативно та організаційно володіє ширшим спектром можливостей, ніж сторона захисту; процесуальні рішення та дії слідчого, дізнавача, прокурора істотно впливають на хід кримінального провадження, що також може позначатися на здатності підозрюваного, обвинуваченого, їхніх захисників і законних представників ефективно реалізовувати право на захист. Умови, за яких одна зі сторін кримінального провадження здатна значно та поза розумними межами обмежити іншу, є неприйнятними у контексті забезпечення процесуальної рівноваги. Особливо гостро ця проблема постає на стадії досудового розслідування, де відбувається формування доказової бази – фактичних даних, що мають значення для кримінального провадження та підлягають доказуванню, і їхніх процесуальних джерел. Так, на відміну від судового провадження, де дотримання принципів змагальності й рівності забезпечує незалежний і безсторонній суд, під час досудового розслідування ця спроможність є обмеженою, навіть із урахуванням здійснення судового контролю слідчим суддею.

Мета статті, зважаючи на об'єкт, предмет дослідження та поставлені завдання, полягає у (1) здійсненні системного аналізу стану забезпечення рівності прав та можливостей сторін кримінального провадження на стадії досудового розслідування, (2) виявленні проблемних питань у цій площині, (3) формулюванні науково обґрунтованих пропозицій щодо їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Змагальність, рівність сторін кримінального провадження, баланс їхніх процесуальних можливостей неодноразово ставали предметом наукових пошуків Ю.П. Аленіна, І.В. Басистої, В.В. Вапнярчука, Н.В. Глинської, І.В. Гловюк, О.М. Дуфенюк, О.В. Капліної, О.Ю. Костюченко, О.П. Кучинської, Л.М. Лобойка, М.А. Маркуш, Т.Ю. Марченко, В.В. Михайленко, М.М. Михеєнка, В.Т. Нора, М.А. Погорецького, В.В. Рогальської, Т.Г. Тетерятник, О.М. Торбаса, Ю.В. Циганюк, М.В. Шепітька, М.Є. Шумила, О.Г. Яновської та інших.

Попри вагомий науковий внесок, на стадії досудового розслідування забезпечення рівності прав та можливостей сторін кримінального провадження залишається проблематичним. Вказане зумовлено значним обсягом нормативного регулювання (розділ III «Досудове розслідування» КПК України, який включає статті 214-313; інші норми, які комплексно застосовуються під час досудового розслідування), великою кількістю практичних ситуацій, що виникають у правозастосовній діяльності, а також систематичними змінами до кримінального процесуального законодавства, які визначають правила проведення досудового розслідування, детермінують його процесуальну форму.

Вклад основного матеріалу. Як і будь-якій іншій практичній діяльності, кримінальному процесу притаманна стадійність – усі дії в ньому вчиняються послідовно та впорядковано, в межах відповідних стадій: досудового розслідування, підготовчого провадження, судового розгляду, виконання судового рішення, провадження в суді апеляційної інстанції, провадження в суді касаційної інстанції, провадження за нововиявленими чи виключними обставинами. Кожна з цих стадій характеризується самостійною метою, особливими моментами початку та закінчення, поділом на відповідні процесуальні етапи (частини), суб'єктивним складом.

Відповідно до пункту 5 частини першої статті 3 КПК України досудове розслідування – стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань і закінчується закриттям кримінального провадження або направленням до суду обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру, клопотання про звільнення особи від кримінальної відповідальності, клопотання про закриття кримінального провадження.

Досудове розслідування є першою та чи не найважливішою стадією кримінального процесу. Саме під час нього наповнюється доказова база, вчиняється більшість процесуальних дій. Якість і повнота досудового розслідування визначають результативність судового розгляду та усього кримінального провадження. [2, с. 141] На основі здобутої інформації сторона обвинувачення висуває та відпрацьовує слідчі версії, встановлює коло осіб, які потенційно причетні до вчинення кримінального правопорушення.

М.Є. Шумило зазначає, що ця стадія є найбільш вразливою в аспекті порушення прав людини і громадянина; на ній сплітаються та не збігаються інтереси особи, суспільства й держави. [3, с. 375]

Як вже було зазначено, початок досудового розслідування пов'язаний із внесенням відповідних відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань. Згідно з частиною першою статті 214 КПК України такі відомості уповноважені вносити слідчий, дізнавач, прокурор. Отже, питання початку досудового розслідування вирішується стороною обвинувачення та належить до її повноважень.

Під час досудового розслідування процесуальні рішення приймаються, а процесуальні дії вчиняються в межах встановлених процесуальних строків. Частиною другою статті 113 КПК України унормовано, що будь-яка процесуальна дія або сукупність дій під час кримінального провадження мають бути виконані без невиправданої затримки і в будь-якому разі не пізніше граничного строку, визначеного відповідним положенням цього Кодексу.

Досудове розслідування, як стадія кримінального провадження, також обмежується процесуальним строком.

До початку 2024 року КПК України встановлював диференційований строк досудового розслідування: 1) з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань до дня повідомлення особі про підозру; 2) з дня повідомлення особі про підозру (частини друга, третя статті 219 КПК України у попередній редакції).

Водночас 01 січня 2024 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури», яким частину другу статті 219 КПК України виключено. [4] Таким чином, строк досудового розслідування почав обчислюватися з моменту повідомлення особі про підозру.

Про ризики та негативні наслідки окреслених законодавчих змін неодноразово висловлювалися вчені-процесуалісти та юристи-практики. [5, с. 112; 6; 7] Поділяючи більшість застережень, пропонуємо звернути увагу на інший важливий аспект цієї проблематики.

На досудовому розслідуванні сторона обвинувачення має змогу протягом необхідного часу (фактично – необмеженого, зважаючи лише на строки давності, визначені статтею 49 Криміналь-

ного кодексу України [8], які, до того ж, застосовуються не завжди) проводити слідчі (розшукові), негласні слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії.

Сторона захисту з'являється у кримінальному процесі значно пізніше, натомість до цього моменту слідчий, дізнавач, прокурор, діючи таємно та не зіштовхуючись з будь-яким супротивом, безперешкодно здійснює досудове розслідування, у тому числі залучає експертів, спеціалістів, вчиняє інші дії, які, на його думку, є необхідними для встановлення обставин, що підлягають доказуванню.

Відомий латинський вислів «*qui prior est tempore, potior est jure*» (той, хто раніше в часі, сильніший у праві) обґрунтовано привертає увагу до наявності юридичного пріоритету в тих осіб, які вчинили відповідні дії або прийняли рішення першими. У кримінальному провадженні таким пріоритетом завжди користується сторона обвинувачення, яка сама ж його розпочинає та бере в ньому участь, загалом визначаючи хід та спрямованість досудового розслідування.

Крім того, від сторони обвинувачення залежить і момент появи у кримінальному провадженні сторони захисту – саме слідчий, дізнавач (за погодженням), прокурор повідомляє особі про підозру, затримує її за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, складає повідомлення про підозру та вживає заходів для його вручення (частина перша статті 42 КПК України).

У кримінальному провадженні сторона захисту починає діяти після набуття особою процесуального статусу підозрюваного. Фактично її участь є похідною, оскільки ґрунтується на результатах проведеного досудового розслідування із здобуттям достатніх, на думку сторони обвинувачення, доказів для підозри у вчиненні кримінального правопорушення.

З огляду на логіку кримінального процесу та концептуальні засади його побудови така модель є логічною і об'єктивно зумовленою. Захист не може передувати обвинуваченню, оскільки ця кримінально-процесуальна функція за змістом є реакцією на здійснення кримінального переслідування. Отже, першість у кримінальному провадженні завжди належить державі в особі уповноважених органів: досудового розслідування та прокуратури.

Втім, переваги, якими користується сторона обвинувачення, мають бути належним чином збалансовані шляхом надання стороні захисту відповідних можливостей впливати на перебіг досудового розслідування зі свого боку.

Вказане є можливим за допомогою реалізації прав, закріплених у частині третій статті 42 та інших нормах КПК України, насамперед ознайомлюватися з матеріалами досудового розслідування, давати пояснення, показання з приводу підозри чи в будь-який момент відмовитися їх давати, вимагати перевірки обґрунтованості затримання, брати участь у проведенні процесуальних дій, ставити запитання, подавати свої зауваження та заперечення щодо порядку їх проведення, збирати і подавати слідчому, прокурору, слідчому судді докази.

Разом із тим, звертаючись до частин другої, третьої статті 93 КПК України, О.І. Литвинчук резюмує, що в цих нормах простежується намагання законодавця прирівняти перелік дій, які мають право здійснювати сторони для збирання доказів. Утім, на боці сторони обвинувачення є такий потужний інструментарій, як право на проведення слідчих (розшукових) дій і негласних слідчих (розшукових) дій, за допомогою яких збирається більшість доказів. Сторона захисту може лише ініціювати їх проведення перед слідчим або прокурором, а відмову в проведенні оскаржити до слідчого судді. Проте слідчі (розшукові) та негласні слідчі (розшукові) дії, як правило, надають бажаний результат, якщо вони проведені своєчасно, чого підозрюваному та захиснику досягти важко, урахувавши встановлену правову процедуру. Наділення захисника правом проводити повноцінне «паралельне розслідування», як пропонують деякі дослідники, також не зможе бути рівноцінною противагою слідчому, який виконуватиме лише функцію обвинувачення (кримінального переслідування), оскільки на його боці вся потужність правоохоронної системи (оперативні підрозділи, спеціальна техніка). [9, с. 83, 84]

Зазначена позиція є обґрунтованою та відображає різницю можливостей сторін кримінального провадження. Щонайменше, до повідомлення про підозру сторона обвинувачення самостійно збирає та перевіряє докази з достатньою кількістю часу. Щодо сторони захисту, часові межі її участі на досудовому розслідуванні а рїгогі обмежені, оскільки за змістом частини третьої статті 219 КПК України після повідомлення про підозру досудове розслідування має бути завершено:

1) протягом сімдесяти двох годин – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або затримання особи в порядку, передбаченому частиною четвертою статті 298-2 цього Кодексу;

2) протягом двадцяти діб – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку у випадках, якщо підозрюваний не визнає вину або необхідності проведення додаткових слідчих (розшукових) дій, або вчинення кримінального проступку неповнолітнім;

3) протягом одного місяця – у разі повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку, якщо особою заявлено клопотання про проведення експертизи у випадку, передбаченому частиною другою статті 298-4 цього Кодексу;

4) протягом двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину.

Дізнавшись про проведення щодо нього досудового розслідування, підозрюваний може опинитися в складному психоемоційному стані. Попри це, він вимушений протягом стислого часу обрати та залучити захисника, узгодити з ним правову позицію, зібрати докази, які її обґрунтують, за потреби – звернутися з необхідними клопотаннями до сторони обвинувачення та / або слідчого судді, скаргами. Обсяг роботи сторони захисту в ході досудового розслідування, хоча залежить від обставин конкретного кримінального провадження, зазвичай є значним, і повністю виконати його в умовах обмеженого часу не завжди об'єктивно вдається.

Крім того, після повідомлення про підозру слідчий, дізнавач, прокурор переважно ініціює застосування до особи заходів забезпечення кримінального провадження (тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, відсторонення від посади, арешту майна, запобіжних заходів тощо), і сторона захисту першочергово вимушена реагувати на відповідні клопотання: готувати заперечення, збирати докази, які підтверджують викладені в них доводи, брати участь у розгляді клопотань слідчим суддею, за потреби – оскаржувати ухвали в апеляційному порядку.

Підозрюваний також зобов'язаний прибувати за викликом до слідчого, дізнавача, прокурора для участі у слідчих (розшукових) діях (допити, пред'явлення особи для впізнання, слідчий експеримент) та інших процесуальних діях; прибувати за викликом до слідчого судді.

Відтак значну кількість часу під час досудового розслідування сторона захисту витрачає на питання, які безпосередньо не стосуються спростування події кримінального правопорушення, винуватості особи у його вчиненні, доведення обставин, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання.

Напрацювання правової позиції захисту по суті пред'явленої підозри, а також збирання доказів, зокрема шляхом подання адвокатських запитів, опитування осіб (за їх згодою), проведення експертиз, ініціювання слідчих (розшукових) дій, відбувається після вирішення інших невідкладних питань. Втім, до цього часу існує ризик завершення досудового розслідування, що істотно обмежує сторону захисту в реалізації своїх процесуальних прав – як загалом, так і в аспекті своєчасності.

Відповідно до частини першої статті 290 КПК України, визнавши зібрані під час досудового розслідування докази достатніми для складання обвинувального акта, клопотання про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру прокурор або слідчий за його дорученням зобов'язаний повідомити підозрюваному, його захиснику, законному представнику та захиснику особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, про завершення досудового розслідування та надання доступу до матеріалів досудового розслідування.

Отже, і початок досудового розслідування, і його завершення віднесені до повноважень сторони обвинувачення. Реалізуючи їх, слідчий, дізнавач, прокурор евентуально отримують істотну перевагу, водночас обмежуючи здатність сторони захисту взяти реальну участь на стадії досудового розслідування.

У вирокі Вознесенівського районного суду міста Запоріжжя від 14 січня 2026 року у справі № 335/9323/20 встановлено, що особу повідомлено про підозру 28 жовтня 2020 року, тобто майже через вісім років після початку досудового розслідування; 29 жовтня 2020 року сторону захисту повідомлено про завершення досудового розслідування, і того ж дня затверджено обвинувальний акт. [10]

За обставинами кримінального провадження № 3201624000000014, яке було розпочате 27 квітня 2016 року, особі повідомлено про підозру 31 жовтня 2017 року; її та захисника одразу повідомлено про завершення досудового розслідування. [11]

У справі № 212/7100/23 Жовтневий районний суд міста Кривого Рогу Дніпропетровської області встановив, що повідомлення про підозру датується 13 вересня 2023 року, а протокол про надання доступу до матеріалів досудового розслідування – 15 вересня 2023 року. Саме ж кримінальне провадження № 12023041730000758 розпочате 17 травня 2023 року. [12]

Здійснюючи захист у кримінальному процесі, автор також зіштовхувався з подібними випадками. В одному з кримінальних проваджень, яке розпочалося 05 грудня 2023 року, повідомлення про підозру за частиною п'ятою статті 191 Кримінального кодексу України було вручене клієнту 02 січня 2026 року, а вже 20 січня 2026 року детектив повідомив про завершення досудового розслідування. Більш того, 04 лютого 2026 року сторона обвинувачення звернулася до слідчого судді з клопотанням про встановлення строку для ознайомлення з матеріалами досудового розслідування (в порядку частини десятої статті 290 КПК України), яке частково задоволено ухвалою слідчого судді Солом'янського районного суду міста Києва від 09 лютого 2026 року в справі № 760/2292/26. [13] 11 лютого 2026 року сторона обвинувачення подала до суду обвинувальний акт.

Вказані процесуальні рішення та дії некоректно відносити до тактичних прийомів сторони обвинувачення; це радше зловживання правом, позаяк їх метою фактично є обмеження чи навіть повне виключення сторони захисту зі стадії досудового розслідування.

За таких обставин стає неідеальним інститут оскарження повідомлення про підозру (пункт 10 частини першої статті 303 КПК України), оскільки подання відповідної скарги допускається після спливу одного місяця з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні кримінального проступку або двох місяців з дня повідомлення особі про підозру у вчиненні злочину, але не пізніше закриття прокурором кримінального провадження або звернення до суду із обвинувальним актом.

Ю. В. Циганюк обґрунтовано звертає увагу, що питання часу є ключовим у кримінальній процесуальній діяльності. Забезпечення балансу прав сторін кримінального провадження, що є невід'ємною складовою частиною справедливості провадження, передбачає, що жодна з них не отримуватиме переваги унаслідок маніпуляцій і порушення законодавства. [14, с. 205]

Л. Томас наголошує, що судова система, заснована на принципі змагальності, може стати вкрай несправедливою, якщо одна зі сторін є непередставленою або між ресурсами сторін існує значна нерівність. [15]

Прикро, але процесуальні рішення й дії сторони обвинувачення, які формально є законними, здатні обмежувати право сторони захисту на забезпечення достатнього часу для участі на стадії досудового розслідування. Вказане не узгоджується з принципами рівності та змагальності, порушує баланс сторін та деформує мету досудового розслідування, викривлює її. Як наслідок, реалізація стороною захисту своїх прав відбувається на подальших стадіях кримінального провадження, однак це може виявитися неефективним (недостатньо ефективним) та / або несвоєчасним.

Слідчий, дізнавач, прокурор також ризикує залишитися необізнаним про обставини, які за звичайного перебігу досудового розслідування могла б навести сторона захисту, зокрема ті, що виправдовують підозрюваного чи виключають кримінальну протиправність діяння. У такому разі кримінальне провадження підлягало б закриттю, натомість, діючи однобічно, сторона обвинувачення формує власну версію та не зіставляє її з версією захисту, перекладаючи це завдання на суд (постфактум).

Баланс процесуальних можливостей сторін у кримінальному провадженні є фундаментальною умовою і водночас індикатором ступеня забезпечення балансу приватних та публічних інтересів. [16, с. 232]

Варто погодитися, що рівність прав і баланс можливостей у кримінальному процесі не означає їх однаковість (ідентичність, тотожність), однак у будь-якому разі цей стандарт передбачає наділення сторін достатніми, хоча й різними за змістом, правовими механізмами для збирання доказів та обстоювання своїх правових позицій.

Усупереч цьому чинне законодавство та практика його застосування дають підстави для висновку, що в кримінальному процесі України не створені належні умови для участі сторони захисту на стадії досудового розслідування. Права підозрюваного і його захисників, законних представників є обмеженими як змістовно (порівняно з правами сторони обвинувачення), так і темпорально – здійснюються в умовах обмеженого часу. Більш того, в окремих випадках сторона обвинувачення, реалізуючи свої повноваження, додатково обмежує участь сторони захисту, що підриває засади змагальності та рівності сторін.

У кримінальному процесі, на відміну від інших видів судового процесу, забезпечення доступу до правосуддя розпочинається не в судовому провадженні, а на стадії досудового розслідування, при цьому всім учасникам має бути надана реальна можливість впливати на його хід і результати. Хоча право на доступ до суду не є абсолютним та може обмежуватися державою, проте такі обме-

ження мають переслідувати легітимну мету. Більш того, доступ до правосуддя має бути реальним та безперешкодним (а не формальним чи ілюзорним), а саме правосуддя повинно відповідати вимогам ефективності та справедливості. [17, с. 27]

З метою гарантування права сторони захисту на достатній та необхідний час для участі на стадії досудового розслідування існує потреба у внесенні змін до КПК України. Вказані зміни мають бути не превентивними, а безпосередніми, тобто спрямовуватися не на попередження зловживань з боку сторони обвинувачення, а загалом унеможливити їх – шляхом закріплення в КПК України (1) мінімально допустимого (гарантованого) процесуального строку, відведеного стороні захисту для участі на стадії досудового розслідування, а також (2) додаткового строку для участі в ньому, що може бути встановлений ухвалою слідчого судді, постановленою за клопотанням сторони захисту.

Висновки. Справедливий баланс прав та можливостей сторін є невід’ємним компонентом належної правової процедури у кримінальному провадженні, запорукою досягнення його завдань. Забезпечення рівності при здійсненні обвинувачення та захисту є умовою *sine qua non* кримінального процесу.

Втім, аналіз правозастосовної практики свідчить про наявність випадків, коли сторона захисту зазнає істотних обмежень на стадії досудового розслідування чи *ipso facto et ipso iure* усувається від участі в ньому. За таких обставин принципи змагальності та рівності, вочевидь, не можуть вважатися дотриманими. Ця негативна тенденція створює загрозу не лише у конкретних кримінальних провадженнях (кримінальних справах), а й загалом для основ правопорядку, правовладдя, забезпечення фундаментальних прав і свобод людини.

Підозрюваний, обвинувачений повинен мати реальну змогу представити свою позицію нарівні із протилежною стороною, що насамперед передбачає (1) активну участь в ході досудового розслідування (2) в умовах достатнього часу. Процесуальні рішення або дії сторони обвинувачення, які йдуть у розріз із цим, формально можуть узгоджуватися з нормами КПК України, однак, вірогідно, свідчитимуть про використання права на зло (*abusus iuris*). Прикладом цього є повідомлення особи про завершення досудового розслідування одразу або через незначний час після повідомлення про підозру. Вказане призводить до того, що досудове розслідування проводиться та завершується без участі підозрюваного, його захисників та законних представників, тобто однією стороною.

Якщо сторона захисту фактично виведена зі стадії досудового розслідування, вона не має можливості своєчасно та належним чином ознайомитися зі змістом підозри й надалі – обвинувачення, сформувані ефективну тактику захисту та зібрати докази, які б (1) спростовували винуватість особи; розмір завданої шкоди; (2) підтверджували обставини, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення; обставини, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання тощо.

Таким чином, завдання, які мали б досягатися в ході досудового розслідування, сторона захисту вимушена втілювати під час підготовчого провадження та судового розгляду, що не є притаманним і релевантним для цих стадій. Обвинувачений, його захисники та законні представники опиняються в ситуації, коли після повідомлення про підозру їх об’єктивно позбавляють можливості висловити свою позицію щодо неї, обставин кримінального провадження. Поза увагою прокурора, керівника органу досудового розслідування, слідчого можуть залишитися обставини, визначені частиною другою статті 9 КПК України, які потенційно здатні вплинути на хід та результати досудового розслідування. Відповідно, це ставить під сумнів повноту та всебічність проведеного розслідування, його ефективність.

З урахуванням викладеного вище, існує потреба у внесенні змін до КПК України щодо закріплення права сторони захисту на забезпечення достатнього часу для участі на стадії досудового розслідування. Вказане є можливим шляхом:

1) встановлення мінімально допустимого процесуального строку, відведеного стороні захисту для участі на стадії досудового розслідування, з моменту повідомлення про підозру – в межах строку, передбаченого частиною третьою статті 219 КПК України; та

2) надання стороні захисту права на звернення до слідчого судді з клопотанням про встановлення додаткового строку для участі на стадії досудового розслідування – понад визначений частиною третьою статті 219 КПК України строк. Такий додатковий строк, однак, не повинен враховуватися при обчисленні загального строку досудового розслідування.

Окреслені висновки та пропозиції створюють підґрунтя для наступних досліджень, пов'язаних із забезпеченням рівності прав та можливостей сторін кримінального провадження в ході досудового розслідування, можуть слугувати предметом подальшого наукового дискурсу в цій площині, а також покладені в основу змін до кримінального процесуального законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 01.04.2026 року).
2. Щиголь О.В. Гарантії прав потерпілого на стадії досудового розслідування як запорука досягнення завдань кримінального провадження. Кримінальна юстиція сучасної України: виклики та перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 20 лист. 2021 р.). О., 2021. С. 138-143. URL: <https://hdl.handle.net/11300/16008>.
3. Шумило М.Є. Наукові основи реформування досудового слідства. Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики: матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 08 жовт. 2010 р.). О., 2010. С. 375-380.
4. Закон України «Про внесення змін до Кримінального процесуального кодексу України та інших законодавчих актів України щодо посилення самостійності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури» від 08 груд. 2023 р. № 3509-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3509-20#Text> (дата звернення: 01.04.2026 року).
5. Патрелюк Д.А. Здійснення кримінального переслідування поза межами процесуальних строків. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО. 2025. Випуск 87: частина 4. С. 110-118.* <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.4.16>.
6. Врублевський Б. Новий порядок обчислення строків досудового розслідування: що в ньому поганого? Електронне видання газети «Закон і Бізнес». URL: <https://zib.com.ua/ua/159628.html> (дата звернення: 01.04.2026 року).
7. Давидова. А. Як боротися із безстроковими досудовими розслідуваннями. «Юридична Газета». №9-10 (787–788). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/kriminalne-pravo-ta-proces/yak-borotisy-a-iz-bezstrokovimi-dosudovimi-rozsliduvannyami.html> (дата звернення: 01.04.2026 року).
8. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 01.04.2026 року).
9. Литвинчук О.І. Функціональна структура досудового розслідування. *Вісник кримінального судочинства. 2015. № 1. С. 80-86.* URL: <https://vkslaw.knu.ua/ua/1-2015-visnyk-kryminalno-ho-sudochynstva/item-proces/item-429>.
10. Вирок Вознесенівського районного суду міста Запоріжжя від 14 січня 2026 року у справі № 335/9323/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133286465> (дата звернення: 01.04.2026 року).
11. Вирок Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької області від 27 листопада 2023 року в справі № 686/4784/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115182096> (дата звернення: 01.04.2026 року).
12. Вирок Жовтневого районного суду міста Кривого Рогу Дніпропетровської області від 05 лютого 2025 року в справі № 212/7100/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124924717> (дата звернення: 01.04.2026 року).
13. Ухвала слідчого судді Солом'янського районного суду міста Києва від 09 лютого 2026 року в справі № 760/2292/26. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133928964> (дата звернення: 01.04.2026 року).
14. Циганюк Ю.В. Застосування категорії часу як об'єктивної форми існування матерії в обчисленні строку досудового розслідування в разі, якщо після здійснення повідомлення про завершення досудового розслідування прокурором винесена постанова про відновлення строку досудового розслідування. *Нове українське право. 2021. Випуск 6. С. 201-206.* <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.6.30>.
15. Thomas L. Does The Adversarial System Serve Us Well? *Gresham College. 2023.* URL: <https://www.gresham.ac.uk/watch-now/adversarial-law> (дата звернення: 01.04.2026 року).
16. Дуфенюк О.М. Баланс у кримінальному провадженні: інституційний, правозастосовний, особистісний рівні: моногр. Львів: Растр-7, 2023. 508 с. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/6873>.

17. Кучинська О.П., Щиголь О.В. Поняття та зміст доступу до правосуддя в кримінальному процесі України. *Вісник кримінального судочинства*. 2019. № 3. С. 20-30. <https://doi.org/10.17721/2413-5372.2019.3/20-30>.

Дата першого надходження рукопису до видання: 01.04.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 23.04.2026
Дата публікації: 10.05.2026

© Щиголь О.В., 2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0